

Kontiolahti – maakunnan kasvukeskus valtavirran äärellä

Teksti ja kuvat Raimo Vänskä

Eloperäinen maakerros on jäänyt Pielisjoen vesimassojen tuoman hiekkakerroksen ja Saimaan tulvavesien alle nykyisen Ranta-Mutalan alueella noin 70 cm:n syvyyteen. Samasta syvyydestä löydettiin Mutalan liesi yli 7200 vuoden takaa.

Kontiolahden nimeen liittyvät perinteisesti metsät ja vesistöt. Nämä ovat mahdollistaneet alueen monipuolisen kehittämisen. Ihmillisen elämän juuret ulottuvat vuosituhansien taakse. Luonto muokkasi puitteet ja olosuhteet ihmisen tulolle jääkauden jälkeen. Höytiäinen ja Pielinen kuroutuivat mannerjäätikön sulamisvesistä erillisiksi järviksi. Vedet virtasivat aluksi pohjoista kohti, mutta mannerjään aikanaan painaman maan kohoamisen vuoksi Pielisen laskuvedet muuttivat suun-

tansa etelään, koska maankuori palautui eli kohosi sitä nopeammin, mitä lähempänä mannerjään keskusaluetta paikka oli sijannut. Syntyi Pielisjoki.

Vesien pakkautuessa kohti etelää järvalueista muodostui vähitellen Suur-Saimaa. Veden pinta nousi Joensuussa yli 10 metriä. Saimaan tulva eteni Pielisjoessa Enon Alusveteen saakka. Pielisjoen synty, Saimaan tulvavesien nousu sekä Vuoksenniskan mur-

tuminen ja samalla Vuoksen synty 5000 vuotta sitten olivat luonnonmullistuksia, joiden jäljet näkyvät edelleen luonnossa. Ihmisen toimien aiheuttamista muutoksista suurin on valloilleen päässyt Höytiäisen lasku vuonna 1859. Tuolloin vesimassat riistäytyivät kanavan kaivajien patojen läpi ja syöksyivät Pyhäselkään.

Tarve-esineet ja samalla vaihdon välineet valmistettiin orgaanisten materiaalien lisäksi sa-

Varhaiskantaisia vaihtohöydykkeitä Pohjois-Karjalassa esikeraamiselta ajalta ennen Egyptin pyramideja ja kampakeraamiselta kaudelta ennen Vanhan testamentin Mooseksen aikaa. Ylärivissä esikeraamisen ajan (6500 -4200 e Kr.) kivistä valmistetut työkalut vasemmalta kiviaseen kanta Mutalasta, Ilomantsin tyyppin kirves Iiksenvaarasta, oikokirves ja kourutaltta Onttolasta. Alarivissä kampa-asbestikeeraamisen kauden (4200 -1500 e Kr.) esineet vasemmalta kampakeraamiikkaa Hammaslahdesta, meripihkariipus Outokummusta, linnunpäävarsilusikka Lieksasta ja vasarakirveen puolikas Joensuun Varaslammelta.

vesta, kivistä, sittemmin myös pronssista ja raudasta. Äänisen viherliusketta käytettiin runsaasti kiviesineiden valmistukseen. Nahkat ja turkikset olivat käyviä maksuvälineitä läpi vuosituhansien.

Varhaisasutuksen valtimoina Höytiäinen ja Pielisjoki

Vesiväylät olivat muinaisia kulkuteitä. Tärkeiden vesiteiden kosket, karikat, putoukset ja matalikat selvitettiin miesvoimin. Näin tehtiin myös 1500-luvulla vanhaksi karjalaiseksi kauppatieksi tunnetulla reitillä Kontiolahdenkin koskien kohdalla.

Professori Veijo Saloheimo määrittä Kontiolahden vanhimmaksi kyläksi Asilan, nykyisen Kontioniemen. Vatjalaisen viidenneksen verokirjan mukaan kaksi kylän taloa kuului Kurkijoen pogostaan ja kolme taloa Kasimirin verokylään. Lisäksi kaksi taloa oli ehtinyt autioitua ennen vuotta 1500. Kylän taloluku oli ollut seitsemän. Kontioniemi lasketaan kuuluvaksi Kontiolahden kylään. Vuoden 1589 tilastoissa ovat mukana Kontiolahden 19 taloa, Paiholan 8 taloa ja Selkien 12 taloa.

Vesiteiden varret olivat vaaravyöhykettä vihollisen liikkussa alueella. 25-vuotisen sodan aikana 1570 -1595 Ruotsi miehitti Käkisalmen ja ulotti hävitysretkiä rajan yli. Kuhasalon luostari hävitettiin. Vuonna 1590 Kontioniemessä 10 taloa oli autiona ja vain yksi asuttuna. Höytiäisen kylässä oli kuitenkin yhdeksän taloa. Vuoteen 1618 mennessä kylien taloluku väheni puoleen.

Ortodoksien pois muutto ja luterilaisten tulo näkyy Saloheimon tilastoissa. Mönninvaara on uutena vuoden 1637 taloluvuissa. Aasukkaat vaihtuivat. Vuonna 1651 ortodoksisten taloja oli enää 26 ja luterilaisten 23 taloa. Vuonna 1690 ortodokseja asui ainoastaan neljässä talossa, mutta luterilaisia 67:ssä. Pusun 10 taloa, Lehmonahon yhdeksän taloa ja yksitaloinen Jakokoski ovat ensi kertaa taloluvuissa mukana. Pohjan sodan ankara kausi näkyy tilastoissa. Ison vihan jälkeen asuttuja taloja oli 57 ja autioina peräti 23 taloa.

Leimattuun rahaan

Metallirahaa alkoi liikkua maakunnassa 1500-luvulla. Raha koettiin hallitsijan, lyöttäjänsä rahana. Venäjän alaisuudessa kopeekat ja dengat sekä Ruotsin vallan alla äyrit, markat ja taalarit sekä vähäisessä määrin myös keskieu-rooppalaiset taalerit levisivät kansan käyttöön.

Läheskään kaikista löytörahoista ei ole jäänyt tietoja. Rekisteröidyistä kohteistakin tiedot ovat usein hataria. Puutteellisten tietojen rahoihin kuuluva Kontiolahden vanhin löytöraha on denga tai kopeekka, "tipparaha n. 1920 Käräikkö. PKM 56". Raha saattaa kuulua Kontiolahden osasta muodostetun Pielisensuon Karsikon hopearahalöytöihin. Joka tapauksessa hopearaha liikkui Pielisjokea myöten vasta- ja myötävirtaan jo 1500-luvulla.

Ns. tipparahojen valmistustapa poikkesi muusta rahanlyönnistä. Rahat valmistettiin kuumentetuista hopealangan palasista, jotka litistettiin päistään meistien välissä. Tipparahoiksi sanotaan 1300-luvulta 1700-luvun alkupuolelle hopeasta valmistettuja dengan ja kopeekan rahoja.

Denga oli Venäjän tärkein raha 1300-luvun lopulta vuoteen 1534, jolloin Venäjällä suoritettiin rahanuudistus. Uudistuksen mukaan kopeekka vastasi kahta dengaa. Kopeekan tunnistaa "keihäsraatsastajasta" ja dengan "miekkaraatsastajasta".

Pohjois-Karjalasta löydetty dengat ja kopeekat ovat peräisin 1500-luvulta ja 1600-luvun alku-

puolelta. Pohjois-Karjalan alue jäi Pähkinäsaaren rauhassa vuonna 1323 Novgorodin hallintaan. Venäjä kukisti Novgorodin vuonna 1478. Pohjois-Karjala kuului Venäjän valtaan vuoden 1617 Stolbovan rauhaan saakka. Alkoi lähes 200 vuotta kestänyt Ruotsin vallan kausi.

Kustaa II:n Adolfin aikana Kontiolahti sai ensimmäiset kuparirahansa

Ruotsi hyödynsi monin tavoin kallioperänsä rikkauksia, luonnon suoma vesivoimaa, metsiään ja edullista sijaintiaan meren äärellä. Suomi eli Ruotsin määräysvallassa niin sodan kuin rauhan vuosien aikoina.

Valtaan tultuaan Kustaa II Adolf alkoi käyttää tehokkaasti maansa suuria kuparimalmivaroja. Kuparia myytiin ulkomaille vuonna 1613 4378 kippuntaa. Vuonna 1615 kuparia vietiin yli kaksi kertaa niin paljon kuin vuonna 1613.

Kuparin maailmanmarkkinahinnat kohosivat kysynnän kasvassa. Raakakuparin hinta oli 1600-luvun alussa noin 120 markkaa/kippunta, mutta vuonna 1614 hinta oli lähes kolminkertainen. Ruotsin kuparintuotanto oli suurimmillaan vuonna 1650.

Säädökset kuparin käytöstä rahan valmistukseen annettiin vuonna 1624. Sopimukset pyörien kuparirahojen valmistuksesta tehtiin pian tämän jälkeen. Yksi kuparikippunta riitti 2640 äyrin rahan valmistukseen. Kustaa

Mikael Feodorovitsin (1613-1645) kopeekka teksti- ja kuvapuolelta. Tämä 0,49 g:n kopeekka on valmistettu Moskovassa, löydetty Karsikosta ja tutkittu Kansallismuseossa. Mikael Feodorovits aloitti Romanovien hallitsijakauden, joka päättyi vuonna 1917.

Tervanpoltto. Postikortti Paltamolta v. 1917.

II Adolfin äyriihin kuuluu Kontiolahten Jynkän 1 äyri 1627.

Kuparin lisäksi Ruotsi oli myös maailman suurin tervan tuottaja. Itä- ja Kaakkois-Suomi olivat tärkeimmät tervantuotantoalueet. Saimaan vesistö oli keskeisin kuljetusreitti. Kontiolahti oli havumetsiensä, kuljetusmahdollisuksiensa ja työvoimansa ansiosta merkittävä tervantuotantoalue.

Pohjois-Karjalasta terva vietiin vesistöjä myöten Lappeenrantaan ja maakuljetuksena Viipuriin. Tukholman tervakomppania hoiti tervan myynnin maailmanmarkkinoille. Nelikulmaisten ploomujen valmistus aloitettiin vuonna 1644. Ensimmäiset ploomut (10 daler silvermynt) painoivat 19,71 kg. Ploomun keskileima osoitti ploomun

nimellisarvon hopeataalareina. Ploomun kuparimäärä vastasi siihen merkittyä hopeataalariarvoa.

1 daler sm ploomun paino

Määräys	1 d sm
26.1.1644	1,971 kg
19.4.1649	1,812"
7.3.1660	1,617"
17.11.1660	1,510"
27.10.1660	1,579"
20.2.1674	1,360"
3.12.1700	1,134"
17.5.1715	0,756"

Maakunnan tervan vienti tyrehtyi 1700-luvulla. Raja tuli vastaan. Ruotsi menetti Suomen kaakkoisosan.

Aatos Virkkunen äyriin löytöpaikalla Pielisjoen Jokirannassa v. 1993.

Kustaa II Adolfin äyri 1627.

Kustaa II Adolfin kupariraha Käpykankaan Jokirannasta

Kontiolahten vanhimpiin löytörahoihin kuuluu Pielisjoen Käpykankaan Jokirannan Kustaa II Adolfin 1 äyri 1627. Lisäksi löytyi pieni kuparikolikko. Rahat kaivettiin esiin perunan istutuksen tai noston yhteydessä 1970-luvun alussa. Paikan omisti tuolloin Väinö Lampinen.

Hopearahoja Tervauurosta

Kustaa II Adolfin aloittaman 30-vuotisen sodan aikana 1618-1648 liikkui keskieuropallaisia rahoja myös Pohjois-Karjalassa. Tauno Turunen löysi vuonna 1941 juoksuhaudaa kaivaessaan 20 hopearahaa Tervauurosta Pielisjoen rantamäen päältä. Rahat olivat "hiilostuksen seassa". Tauno Turunen toi rahat kotiinsa Niemisen Ukonlahteen. Hän kaatui jatkosodan aikana.

Kansallismuseoon toimitettiin vuonna 1951 vain hopeataalerit 1640 ja 1648. Kohteet otettiin virallisiin kokoelmiin: toinen Kansallismuseoon ja toinen Helsingin yliopiston kokoelmiin. Hopeataalarissa 1648 on teksti **MO. ARG. P RO. CONFOE. BELG. GEL.** Kysymyksessä on Geldenin ruhtinas-kunnan hopearaha.

Löytö hajosi pian löytötapauhtuman jälkeen. Kansallismuseo osti kappaleensa löytäjän äidiltä, jolle oli jäänyt rahoja kuusi kappaletta. Tauno Turunen lahjoitti kaksi taa-lerin rahaa Taavetti Monoselle, joka antoi ne edelleen tyttärelleen. Reunakirjoitukset ovat samanlaiset kuin aiemmin mainitussa taa-lerissa. Westfalenin rauha solmittiin 30-vuotisen sodan päätteeksi vuonna 1648.

Tervauuron hopeataaleri 1648. Kohde on muutettu koruksi. Kuva kopiosta.

Aarretarina osoittautui todeksi Jakokosken Riikolassa vuonna 1985

Iivanalan 1:10 tilanomistajien Jenny ja Reino Riikosen kuulemat "vanhojen ukkojen" jutut tilan aarteesta osoittautuivat todeksi 30.5.1985. Aarre paljastui kuokittaessa perunavakoa vanhan asuinrakennuksen raun-ion äärellä. Plootut löytyivät vanhan kivijalan vierestä uunin-pohjan tuntumasta. Reino-isäntä siirsi kuokassa nousseen ras-kaan levymöykyn sivuun. Hetkeä myöhemmin Jenny-rouvan puh-distaessa metallimöykkyä totuus paljastui: kysymyksessä oli plootunippu.

Plootut olivat 2 d sm 1711 ja 4 d sm 1720,1731, 1740 ja 1743. Plootut olivat säilyneet kohtalai-

Tervauuron hopearahojen löytöaluetta. Löytöpaikan tarkka sijainti ei ole tiedossa. Kontiolahtelaisten venevalkama sijaitsi lähirannassa.

Kätkön vanhin raha oli 2 d sm 1711 ns. raskas plootu.

Tilanomistajat Jenny ja Reino Riikonen (s. 1913) plootujen löytöpaikalla 2.7.1985.

Plootut "ikäjärjestyksessä" Riikolan talon rappusilla 2.7.1985.

nessä kunnossa. Tilalta on aiem-
minkin löydetty vanhoja rahoja.

Asuinrakennus (1985) on kol-
mas tai neljäs talo suvun asuin-
talo. Vanhimman rakennuksen
paikalla oli rahojen löytöaikaan
kasvimaa. Edellinen talo purettiin
vuoden 1917 paikkeilla. Jenny
Riikonen kertoi talon sisätiloista
mm., että uunin pankolle sopi
nukkumaan 10 miestä.

Plootuhin merkitty nimellisar-
vo oli yhteensä 18 d sm, mutta 2
d sm 1711 plootun paino vastasi
rahamuudistuksen jälkeen 3 ho-
peataalarin painoa. Riikolan plootut
toimitettiin Kansallismuseoon.

Isäntäluettelosta haetaan usein
tietoa, kenen kaudella kätkö on
mahdollisesti tehty. Jakokosken
Iivanalan isäntäluettelon mu-
kaan tila Rigola 1, uusi Jakokos-
ki 1, tuli perintötilaksi v. 1851.
Tilan isäntiä olivat Johan Nuuti-

nen 1728–1765, Anders Nuuti-
nen 1771–1775, Johan Nuutinen
1800–1816, Ivan Riigonen 1817–
1852, Ivan Riigosen perill. 1853–
. Plootut lienee kätkeyty Johan
Nuutisen ollessa tilan isäntänä.
Perintötilaksi tila tuli Ivan Riigo-
sen aikana.

Lehmon Peltolan rahalöydöt

Maanviljelijä Otto Pitkänen löysi
hevoskynnönyhteydessä 1950-lu-
vun jälkipuoliskolla kaksi plootua
ja ainakin viisi hopearahaa koti-
tilaltaan Peltolasta 5:20. Osa ra-
hoista oli suurempia kuin Sampo
Pitkäsen vuonna 1979 löytämä
5-kopeekkainen 1833 (halkaisija
n. 35 mm).

Plootujen ja hopearahojen löy-
töpaikka sijaitsee päärakennuk-
sesta n. 440 m lounaaseen laajan

ja tasaisen peltoalueen matalalla
kumpareella. Maanmuokkauksen
yhteydessä on tullut esiin muu-
taman aarin alueella esiin pientä
liuskekiveä, mustaa multaa ja pa-
lamisjätteitä. Paikalla on toden-
näköisesti sijainnut asuinraken-
nus.

Tilan omisti ennen Otto Pitkästä
Eetu Pitkänen. Tilasta muodostet-
tiin kolme tilaa Leskelä, Syrjälä ja
Peltola, jolta löytö tehtiin. Tila oli
vankka maanviljely- ja karjanhoi-
totila. Tilan vanhan emännän ker-
toman mukaan esimerkiksi ruis-
ta saattoi olla kasvamassa yli 10
hehtaaria ja rukiin leikkuussa yh-
tä aikaa 40 rinnakkain etenevää
sirpeillä leikkaajaa.

Peltolan toinen plootu 1 daler
silvermynt 1724 luovutettiin Kon-
tiolahden pitäjäseuran museoon.
Muista kohteista ei ole tietoa.

Tilan isäntäluettelo: tila Sorsa-

Sampo Pitkänen rahojen löytöpaikalla 14.8.1982.

Kalmonniemen 1 äyri sm 1759 ja 2 äyriä sm 1759.

la uusi n:o Lehmonaho 4. (ent. n:o 3). Muodostettiin perintötilaksi v. 1851. Tilan isäntiä Erik Keronen 1722–1739, Anders Keronen 1743–1775, Henrik Keronen 1800–1815. Michell Sorsa 1816–

1849, Michell Sorsan leski 1850–. Hyvärilä uusi n:o Lehmonaho 5 perintötilaksi v. 1854: Michell Hyvärinen n. 1816–1833, Michell Hyvärisen leski 1834–1855, Michell Hyvärinen 1856–. Kätkörahat

Kalmonniemen kummut sijaitsevat lähekkäin. Kuvassa tilanomistaja Veikko Könönen v. 1982.

ovat todennäköisesti peräisin Keronsten isäntäkaudelta.

Selkien Havukkalammin äyrit

Havukkalammin Pekkalan tilan 49:2 Kalmonniemeä kynnettäessä löydettiin 1800-luvun lopulla 1 ja 2 äyriä rahoja. Vuonna 1982 tilalla olivat jäljellä 2 äyriä sm 1759 ja 1 äyri sm 1759.

Löytöalue sijaitsee Selkien ja Koveron välisen vanhan tien läheisyydessä. Alue on täysin metsitty. Tilukset metsitettiin 1930-luvulla. Havukkalammin länsipuolen vanhalla kyntöalueella ja pihapiirissä kasvoi tiheä kuusikko v. 1982.

Pohjan sodan kausi ja siihen kuulunut isoviha vaikeuttivat elämää. Vuoden 1722 tilastoissa kylän 19 talosta oli 8 taloa merkitty autioksi.

Alueelta tavattiin peltoviljelyksen yhteydessä kalmiston merkkejä.

Tilanomistaja Veikko Könönen (s. 1915) ja Pentti Eskelinen Kalmonniemen raunioiden ja kuusikon keskellä v. 1982.

Maanviljelijä Aarne Räsänen Mutalan tilan venäläisten rahojen löytöpaikalla v. 1982.

Venäläisiä kopeekoita Räsänen pellolta Jakokoskelta

Perunannoston yhteydessä vuonna 1943 maanviljelijä Aarne Räsänen löysi tuohiropeellisen venäläisiä kopeekoita tilaltaan Mutalasta

n:o 4:11. Rahoja oli noin 2 kg. Löytöpaikka sijaitsi sadan metrin päässä päärakennuksesta.

Rahakätkö hajosi pian löytömisensä jälkeen. Tiedossa ovat 5-kopeekkaiset Katariina II:n kaudelta 1766, 1776, 1777, 1794 sekä Paavalin hallituskaudelta 5

Mutalan tilan 5 ja 2 kopeekka 1799.

Jakokosken majatalon päiväkirjan alkulehdet v. 1911. Kuvattu 1982.

kopeekka 179_ ja 2 kopeekkaa 1799. On mahdollista, että kätkö liittyy Suomen sodan tapahtumiin. Naapurikylässä Mönnissä käytiin 31.7.1808 taistelu suomalaisten talonpoikien ja venäläisten sotilaiden kesken.

Jakokosken Iivolassa n:o 3 oli majatalo- ja kyytipalvelut vuonna 1776. Mutalan tila n:o 4 muodostettiin Iivolan tilasta. Mutalassa pidettiin majataloa vielä 1900-luvun alussa.

Juho Karttunen oli Iivolan isäntänä n. 1728-1743-, Kyrila Mutanen - 1754-1800-, Teppana Mutanen n. 1801-1825-, Pehr Mutanen n. 1826-1852, Pehr Mutasen perill. 1853-. Rahat kätkettiin Kyrila Mutasen tai Teppana Mutasen isäntäkaudella.

Kontiolahden Katariinan "piparkakku" ja Mönnin vanhan aitan rahat

Venäläisen rahan kierrosta Pohjois-Karjalassa kertoo myös kapteeni Juhani Harviaisen Kontiolahdelta löytämä Katariina II:n ajan 5 kopeekan kupariraha.

Opettaja Eino Partanen kirjoitti 14.4.1936 "Kansallismuseon historian osaston hoitajalle" Mönnistä löydetyn tuolloin yli sadan vuoden aitan purkutöiden yhteydessä äyrin rahan MDCXLV_ (viimeinen

Katariinan "piparkakku" 5 kopeekkaa oli yleinen käyttöraha Pohjois-Karjalassa.

Riikintaalarin 1776 arvopuoli osoittaa 1 riikintaalarin vastavan 3 hopeataalaria. Hopearahoa käytettiin myös koruina.

numero epäselvä), hopeataalarin (1 riksdaler silvermynt) 1777 sekä 2 kopeekan rahan. Kansallismuseo ei käyttänyt lunastusoikeuttaan.

Talonpoikien ja venäläisten yhteenotoista ja liikkeistä Kiihtelysvaarassa ja sen lähialueilla kerrottiin Rajan Rahassa 6/2011. Monet rahakätköt ovat peräisin väestön muuton ja sotatoimien alueilta. On mahdollista, että Mönnin löydöistä osa liittyy näihin syihin.

Veneonnettomuus Kuurnankoskessa - Nevanlinnasta palaamassa ollut 4-laitainen vene karkasi vetäjiensä käsistä

Liperin talvikäräjillä 1689 käsiteltiin kesällä 1688 Kuurnankosken Kapasaassa sattunutta veneonnettomuutta. Nevanlinnasta

palaamassa ollut 4-laitainen vene karkasi vetäjiensä käsistä. Väen piti vetää venettä, mutta virta vei veneen ja heitti sen nurin. Veneessä oli mm. arkku, joka sisälsi lyijyä ja tinaa, kaksi pyssyä, pari pistoolia ja kattilan. Muuta tavaraa pelastettiin 1½ virstaa Paiholan alapuolelta. Veneensä menettäneet olivat huutaneet saareen turhaan apua: kylä oli kaukana ja koski kohisi.

Mönnin taistelussa 31.7.1808 pohjoiskarjalaiset talonpojat Olli Tiaisen johdolla karkottivat venäläiset alueelta. Muistomerkki kertoo Olli Rädyn kuolleen taistelussa.

Koskenlaskua. Postikortti Hartolasta v. 1924.

Eero Muje oli palaamassa sepästä kosken rantaan. Hän vei sanan Yrjö Hyväriselle, joka oli Valkealammen rannalla. Eero sai Yrjön mukaansa kosken rantaan. Vedessä näkyi tavaraa. Eero oli yhdessä Yrjö Hyvärisen veljen Pekan vaimon Kirsti Karttusen kanssa soutanut yli joen ja ottaneet toisen veneen Kontiolahden valkamasta. Kumpikin vene kalasti muutamia arkkuja ja tynnyrei-

tä. Mauno Nevalainen teki pienen lautan, jolla hän tuli joen yli ja oli "huutanut" tavarat itselleen sekä vienyt ne omalle puolelleen. Sitten hän oli tullut veneellä. Kumpikin oli kerännyt omalta puoleltaan kaikki tavarat: erikoisesti soutu- miesten arkut sekä 1 arkun tupakkaa, 3½ ankkuria ranskalaista viiniä, 1 tupakkatynnyrin, tusinan pieniä säämisköitä ja 2 lankar., 1 tynnyrin, jossa oli 18 toppaa so-

keria, 1 laatikon piippuja, 1 aivittynyn, 2 tervatynnyriä? Kootuista tavaroista osa oli rikkoontunut.

Nevalainen palasi Kontiolahden valkamaan. Hyvärinen katosi metsään. Nevalainen löysi arkun nuolenkantaman päässä rannasta sekä hatun ja piennarjauhoppusin. Tavarat oli peitetty havuilla. Hyvärinen oli kätkenyt tavarat. Kateissa oli vielä arkku, jossa oli ..., talonpoikien 10 sarkatakkia, tiu nuttuja, ...turkki, ryijy ja polsta, 30 kyynärää harmaata sarsia, 38 kyynärää mustaa raskia, 3 hattua, 1 liivit, 30 kyynärää kattuunia. Hyvärinen epäiltiin varastaneen tavarat.

Käräjäpöytäkirja on yksityiskohtainen. Se on aikansa Nevalinnan kauppaa valaiseva dokumentti. Nevalinna oli ennen Pietari Suuren valloitusta tärkeä kauppapaikka myös pohjoiskarjalaisille.

Pielisjoen kanavia rakennettiin 1870-luvulla. Myöhemmin kanavatyöt jatkuivat korjaus-, sulku- ja ruoppaushankkeilla. Myös Kuurnan kanavaa korjattiin. Vaikeakulkuinen Haapavirta sai kanavansa puusulkuineen.

Pielisjoen merkitys kulkuväylänä tunnettiin vuosisatoja aiemmin. Nousia karjalainen kertoi

Kuurnan kanava. Postikortti Venäjän vallan ajalta.

Kaarle XI:n 4 markkaa 1696.

1500-luvulla Pielisjoen varrella asuneen 150 karjalaista. Hänen mukaan Luuvehmeren (Vienan meren) suolankeitolla turvattiin lähes koko Novgorodin suolan tarve. Pielisjoki oli osa suolan ja turkisten karjalaista kauppätietä Novgorodiin.

Piirtoja käräjien määrittämistä hinnoista

Käräjille joutumista pyrittiin välttämään. Riitoja syntyi ja rikoksista epäiltiin. Oikeutta ja kohtuutta haettiin. Syyllisiksi todettuja rangaistiin ja syyttömät vapautettiin. Käräjillä hoidettiin myös esivallan tiedottaminen. Käräjöpöytäkirjat ovat korvaamaton lähde paikallishistorian tutkimuksessa.

Monet riita-asiat liittyivät kaskiviljelyyn. Leipä oli tiukassa joka vuosi ja nälkävuosina leikkasi armotta kuoleman viikate. Viljelyn suojeleminen ja samalla luvanvaraisuus näkyy kaskiviljelyssä. Selkien talolliselle Reko Kinnuselle määrättiin Liperin käräjillä vuonna 1691 kahtena kesänä ilman lupaa kaskeamisesta 40 markan sakko. Reko oli viljellyt kaskimaalla ohraa ja naurista. Sakko oli ankara.

Pitkät kauppamatkat olivat pohjoiskarjalaisten pysyvä ongelma. Riitoja syntyi. Rahtimaksuihin haettiin ratkaisuja käräjiltä.

Niinpä voin rahtihinnaksi Ouluun määrättiin vuonna 1771 1 taalari leiviskältä.

Venäjän ja Ruotsin rahojen rinnakkaiskäytön ja samalla vaihtokurssien kysymyksiä käsiteltiin toistuvasti käräjillä. Tohmajärven syyskäräjillä vuonna 1766 määrättiin Ruotsin ja Venäjän rahan vaihtokurssi. Käräjöpäätöksen mukaan 1 rupla vastasi 18 taalaria 24 äyriä.

Kruunu ulotti ohjaavan otteen ja samalla sakottavan kätensä luvattomaan metsästykseseen. Tämän sai kokea Mönningvaaran Mikko Kärkkäinen. Mikkoa sakotettiin vuonna 1751 luvattomasta karhun 4 taalaria ja suden taposta 2 taalaria.

Surakan omaisuusluettelo Liperin talvikäräjillä 1776

Käräjillä puitiin lukuisat omaisuutta koskevat jutut. Velkomista ja salakuljetusta koskevat käräjöpöytäkirjat valaisevat asianosaisten elämää. Omaisuuden jaon kiistat selviteltiin usein käräjillä, kuten teki Ontrei Surakka, joka velkoi miniältään edellisenä vuonna tapetun Iivana-poikansa omaisuutta. Käräjöpäätöksen mukaan omaisuuden arvo oli 3055 taalaria, mikä saatiin laskemalla yh-

teen eri artikkelilajien yksilöidyt hinta-arviot.

Surakan velkoman omaisuuden arvoluettelo

Tavara/tuote	Arvo taalareina
rahaa lantteina	600
seteleitä	300
rahaa lattian alta	192
lantteja	180
konnun? hinta	800
hopeapikari 8 luotia	48
kutonut ja myynyt	
palttinaa yms.	510
hopeanappinen	
verkakauhtana	120
värjätty	
sarkakauhtana	36
neljä uutta	
sarkakauhtanaa	72
vereise (venäläinen naistenpuku)	60
kahdet sarkahousut	8
kelsiturkki	14
kuusi näädanhäntää	9

Luettelossa kiinnittää huomiota omaisuuden erittäin suuri rahojen nimellisarvon osuus, lähes 1300 taalaria. Metallirahan osuus on huomattava. Jonkinlaisena hätävarana voitaneen pitää lattian alla pidettyä lähes 200 taalarin rahamäärää. Tekstiilien osuus on hyvin merkittävä. Yllä olevis-

ta kertyy 2949 taalaria eikä 3055 taalaria. Summa on joka tapauksessa huomattavan suuri.

Käsityöläisten tuotteiden hinnoittelu Liperissä syyskäräjillä vuonna 1782

Kyläyhteisöillä oli omat eri ammattialojen käden työn taitajansa. Usein tiedot ja taidot siirtyi-

vät isältä pojalle ja äidiltä työlle. Räätälin, sepän ja suutarin palveluja tarvittiin kaikkialla. Niinpä kruunu sääti työn ja tuotteen hinnoittelun, jota aika ajoin muutettiin. Ruotsissa tapahtui suuri rahanuudistus vuonna 1776. Tämä loi tarpeen uuteen hinnoitteluun. Esimerkkinä tästä ovat räätälin, sepän ja suutarin tuotteiden vuoden 1782 säännöspohjaiset hinta- ja hinnoittelutiedot:

Räätälit

- Säätyläisen verkapuku (tukki, liivit ja kahdet housut teettäjän ruoassa) 1 riikintaalari
- Talonpojan sarkakauhtana talon eväin 2 killinkiä
- Sarkakauhtana talon eväin 2 killinkiä
- Sarkahousut talon eväin 2 killinkiä

Sepät

Tuote	Lisäehto	Hinta killinkeinä
Aura tarpeineen	Talon eväin, 1 apulainen	8
Kirves	"	1:6
Viikate	"	-:9
Sirppi	"	-:6

Suutarit

Tuote	Lisäehto	Hinta killinkeinä
Säätyläisen saappaat	20	
Säätyläisen kengät	4	
Talonpojan lapikkaat	Talon eväin	2:6
Supikkaat	"	-:9
Puukengät	arvion (laadun) mukaan	

Vuoden 1776 rahanuudistuksessa päärahaksi tuli riikintaalari (riksi), joka vastasi 48 killinkiä. 1 killinki oli 12 runstykkiä.

Palkkojen ja tuotteiden mak-suissa tuli noudattaa säännöksiä. Ilomantsissa rangaistiin huomattavalla sakolla isäntää, joka maksoi kruunun normit ylittävää palkkaa rengilleen. Esivalta halusi pitää tuolloinkin kansan osoitamallaan tiellä.

Kontiolahtelainen on oppinut aikaansa seuraten käyttämään puolen vuosituhannen aikana kopeekoita, dengoja, äyrejä, markkoja, taalareita, riksejä, killinkejä, ruplia, Suomen markkoja ja euroja. Nykyinen euroalue käsittää keskeisen osa Rooman keisarikunnan denaarien käyttöaluetta.

Maakunnallisena toimijana ja kehittäjänä Kontiolahti on tärkeä yhdyside kuntien ketjussa. Kontiolahti palvelee aktiivisesti asemansa ja mahdol-

lisuuksiensa mukaan tämän päivän ja huomisen asukkaitaan ja samalla koko maakuntaa.

Lähteitä mm.:

Jaana Juvonen: *Vanhan Tohmajärven historia*. Pieksämäki 1990.

Aulis V. A. Könönen - Heikki Kirkinen: *Pohjois-Karjalan historia I*. Joensuu 1975.

Pohjois-Karjalan museon kokoelmat.

Liisa Ryyppö: *Kontiolahden historia 1870-1970*. Pohjois-Karjalan kirjapaino 1984.

Veijo Saloheimon kokoelma *Tuomiokirjamuistiinpanot 1635-1809*. Kotelot 47-51. Joensuun maakunta-arkisto (JoMa), Joensuu.

Veijo Saloheimo: *Pohjois-Karjalan asutusmuodot 1600-luvulla*. Joensuu 1971.

Veijo Saloheimo: *Pohjois-Karjalan historia III*. Joensuu 1980.

Maija-Liisa Tuomi: *Suur-Liperin historia*. Joensuu 1984.

Raimo Vänskä: *Kansan käsissä ja kätköissä*. STUDIA CARELICA HUMANISTICA 13. Joensuu 1998.

Raimo Vänskä: *Karjalaisen kauppatien varrelta*. Opettajan oppimateriaalipaketti. Joensuun Oppimateriaalikeskus.